

מערכה ריד. התנאים שבהם כלי שרת מקדש את מה שניתן בו (פח,א)

שאפילו את הלח אין המידות מקדשות אלא אם ניתנו בכלי לשם מדידתו.¹ וניתן להבין אחרת, שדין המזרק הוא גזירת הכתוב מיוחדת בו, כדין יוצא מן הכלל. האפשרות השניה משתמעת מלשון הרמב"ם בפירושו המשנה: "והמזרקות בלבד מקדשות את הלח ואת היבש".

שלמות הכלי

במשנה נאמר שכלי שרת שניקבו יכולים לקדש אם עדיין "עושין בהן מעין מלאכתן שהיו עושין והן (כלומר, כשהיו. רש"י) שלמים". משנה זו מובאת בספרא (צו פרשת א,יב), ונחלקו מפרשי הספרא בביאור "מעין מלאכתן": המיוחד לר"ש שם כותב: "כגון שניקבו אצל שפת כלים, אם כשהיו ממלאים אותם לא היו רגילין למלאותן עד אותו הנקב – עדיין הם בקדושתן ומקדשין", כלומר שהכלי עודנו ראוי לאותה מלאכה ממש ששימש לה. לעומת זאת בפירושו רבנו הלל שם (הובא גם ב'תוספות אחרות') כתב, שמדובר בכלי ששימש מלכתחילה למדידת הין וכעת ראוי למדוד רק חצי הין, ובכל זאת מקדש. ראייה לדבריו מלשון המשנה בשבת (פי"ז מ"ה) על טלטול שברי הכלים: "ובלבד שיהיו עושין מעין מלאכתן: שברי עריבה – לצוק לתוכן מקפה, ושל זוכית – לצוק לתוכן שמן".

בברייתא המובאת בגמ' נאמר שאין מתקנים כלי שרת שניקבו, ונחלקו ראשונים ואחרונים בהבנת דין המשנה לאור זה: יש אומרים שרק כלי שרת שניקבו עד כדי שאינו עושה מעין מלאכתו הראשונה אין מתקנים אותו, אבל זה שראוי למלאכתו – ראוי גם לתיקון, ולכן הוא מקדש.⁴ ויש אומרים שהדברים אינם תלויים זה בזה: כל כלי שניקבו אין מתקנים אותם, ואף על פי כן ראוי הוא לקדש אם עושה מעין מלאכתו הראשונה.⁵

בגמ' אומר שמואל שכלי שרת "אין מקדשין אלא שלמין", ופירש רש"י: "לאפוקי ניקבו". אפשר שכוונתו ששמואל בא לחלוק על המשנה, מכוח הברייתא האומרת שאין לתקן כלים שניקבו.⁶ אבל הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג,כ) הביא את דברי שמואל בד בבד עם המשנה, כלומר שהכלים שניקבו ועושים מלאכתם אף הם בכלל "שלמים". כך עולה גם מפירושו הראב"ד על הספרא (צו שם),

נאמר בתורה על כלי השרת: "וקדשת אותם והיו קדש קדשים, כל הנוגע בהם יקדש" (שמות ל,ט). מכאן למדו חז"ל (בברייתא פו,א) שכלי שרת מקדשים את הנוגע בהם. הקידוש בכלי הוא שמחשיב את הקרבן, שעד עתה התקדש רק ב"קדושת פה" כתוצאה מאמירת האדם, כקדוש ב"קדושת הגוף", ומובנו של דבר שכעת החל תהליך הקרבתו. הדבר מחיל עליו הלכות מיוחדות: מעתה אין לו פדיון; אם לא יקריבוהו בו ביום – יפסל בלינה; אם יגע בו טבול יום ומחוסר כיפורים – יפסל (מעילה פ"ב משניות ז-ט). כך מסכם זאת רש"י בפירושו לפסוק זה: "כל הראוי לכלי שרת, משנכנס לתוכו קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא' ובלינה ובטבול יום, ואינו נפדה לצאת לחולין". הסוגיה כאן מבררת את התנאים שבהם כלי השרת מקדש את מה שניתן בו, מבחינת צורת הכלי ותפקידו, שיעור הדבר הניתן בו, והמקום בו נעשה הדבר.²

היסוד העולה מכל פרטי הדינים הוא, שכלי שרת מקדשים את מה שמיועד וראוי להם, וכך נתינתם בכלי מחשיבה אותם כעומדים להקרבה, וחלה עליהם קדושת הגוף. בתנאים בהם הכלי אינו מקדש, הרי שהכלי או הדבר הניתן בתוכו אינם מוכנים ומזומנים להקרבה, ולכן לא חלה עליהם הקדושה.

יעוד הכלי

במשנה נאמר שכלי הלח מקדשים רק את הלח, ואילו כלי היבש – רק את היבש. בגמ' הוסיף שמואל, שכוונת המשנה לכלי המידה בלבד, אבל המזרק, שהוא כלי שרת המיועד לעבודה עצמה בלח, מקדש גם את היבש, שכן מצינו בתורה שהוא שימש גם לקידוש מנחה, בקרבנות הנשיאים.

לא ברור מדברי שמואל מה דינם של כל כלי השרת מלבד המידות והמזרק: ניתן להבין שהמזרק משמש כדוגמא לכל כלי השרת, שגם אם בדרך כלל הם מיועדים לחל או ליבש – ניתן לעיתים לשנות את יעודם, ולכן הם מקדשים כל דבר, פרט למידות, שיעודן קבוע. כך נראה בדעת רש"י (ד"ה אלא מידות), המסביר ש"הן לא נמשחו אלא למדידה, לפיכך אין מקדשין אלא על ידי מדידה", ומשתמע מדבריו

1. כן כתב רש"י גם בסוגיה כאן (ד"ה ליפסל) וכן דעת הראב"ד (להלן הערה 15), ובנקודה זו חולקים תוס' (לעיל כב, ד"ה יציאה), ולדעתם פסול יוצא עדיין לא חל בגלל הכניסה לכלי שרת, עד שתיעשה בקרבן עבודה כלשהי.
2. תנאים נוספים שלא מוזכרים בסוגיה הם דעת האדם לקדש (מנחות ז ע"א) והזמן הראוי להקרבה (מנחות ק ע"א).
3. וראה גם לשונותיו במנחות ח, ב ד"ה לא שנו ויט, ב ד"ה לא שנו. בדומה לכך כתב בליקוטי הלכות (תורת הקדשים אות ו): "ודווקא מידות, אבל כלי הלח מקדשות את היבש", ולא הזכיר את המזרק דווקא.
4. המיוחס לר"ש ו'תוספות אחרות' על הספרא שם, ומשנה למלך הל' כלי המקדש א,יד.
5. משנה למלך שם בהבנת התוס' בשבועות (יא, א ד"ה מכל), שהקשו כיצד הותר

6. אם כי, הגמ' ביבמות פג,א אומרת ששמואל לא "חייש ליחידאה" כנגד משנה.

לתכולתו⁷. לשיטה זו, אפשר ש"מלאין" בדברי שמואל הוא כפשוטו, מלאים ממש. הקושי בפירושו, שדברי ר' יוסי "אימתי בזמן שאין דעתו להוסיף" עוסקים בכמות שבכלי ולא בכלי עצמו.

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג,כ) מונה את תנאי הקידוש, ולגבי 'מלאים' כתב כך: "... אין מקדשין אלא מלאים, אבל המידות אין מקדשין חסרים אלא אם דעתו למלאותן". משתמע שדין 'חסרים' נאמר רק במידות, מפני שכל תכליתן למדידה, ובהעדר השיעור – אין זו מדידה (ר"י קורקוס; חידושי הגרי"ז כאן), אבל שאר כלי השרת מקדשים אף שיעור חסר. יש בכך קושי, שכן דין זה נלמד מ"שניהם מלאים" שנאמר במזרק (קושיית הריק"ו)! ושמה דעתו כראב"ד, ש"אין מלאים אלא שלמים" נאמר לענין שלמות הכלי, ולא לענין שלמות השיעור. אפשר גם שפירש כאמור, ש"מלאים" בדברי שמואל פירושו מלאים ממש, ולכן הבין שהדבר לא יתכן לגבי כלל הכלים (עייני ר"י קורקוס, שהדבר פשוט שמזרק מקדש גם אם לא התמלא), אלא רק לגבי המידות, שדרכן למלאותן עד הסוף.

המקום

במשנה נאמר שכלי השרת מקדשין רק "בקודש", בעזרה. לדעת רש"י זוהי גם כוונת שמואל האומר שהכלים מקדשים רק "בפנים" (ראה להלן)⁸. בליקוטי הלכות הוכיח מתוס' בסוכה (נ,א ד"ה ואי) שאין צורך שהנתינה לכלי תהיה בעזרה, אלא דבר שהונח בכלי שרת בחוץ והוכנס לעזרה – אף הוא מתקדש.

הגודש המצטבר מעל לכלי ("בירוצין")

שמואל אומר גם שכלי השרת אין מקדשין אלא "מתוכן", ועל פי גרסה אחרת אמר "מבפנים". הגמ' אומרת שיש הבדל בין שתי הלשונות לגבי בירוצי המידות, הגודש המצטבר מעל לכלי, ומביאה ברייתא בה הוזכרו שני הדברים: "מתוכן ובפנים". רש"י (ד"ה בפנים) מסביר ש"בפנים" פירושו: בעזרה, ולפי פירושו מובן מדוע הבינה הגמ' שעל פי לשון זה לא הוזכר תנאי שהדבר המתקדש יהיה בתוך הכלי. לעומתו, רבנו חיים (בתוס' ד"ה אלא) מסביר ש"בפנים" הוא פנים הכלי, בניגוד לכלי שיש שקע בתחתיתו שמאפשר כלי קיבול (כמקובל בגביעים), שמכיוון שהכלי לא נעשה על מנת לקבל בצד זה – אינו מקדש. לדעה זו צריך לומר, שהגמ' מבינה שהביטוי "בפנים" אינו שולל את בירוצי המידות, אלא רק חלק חיצוני לגמרי שבכלי (צאן קדשים וקדשי דוד)⁹.

7. כלל, אפילו לענין להיפסל, וכן מבואר מתוס' בסוכה נ,א ד"ה ואי (ראה להלן, שהדבר תלוי בגרסאות שונות בגמ'). אפשר גם ששמואל בא לסכם בקצרה את הדינים, ואין תימה שחזר על דיני המשנה בלא חידוש.

8. אפשר גם שרבנו חיים לא גרס בגמ' את ענין בירוצי המידות, ראה להלן הערה 13. הרמב"ם (להלן) לא הזכיר ענין זה של חקק מושבו של הכלי, ונראה שפירש כרש"י (ר"י קורקוס).

שכתב שהמקור לחילוק בין עושים מעין מלאכתן לאין עושים הוא הדרשה: "שניהם מלאים – שלמים" (וראה עוד להלן בענין דרשה זו).

כלי המידה (צילום כלים שנעשו במכון המקדש). במקדש היו שבע מידות ללח, החל מהין (כארבעה ליטר), ששימש את משה רבנו להכנת שמן המשחה, וכלה ברביעית הלוג (הל' כלי המקדש א,ז-יח). לפי דעה אחת המובאת בגמרא לא היתה מידה של הין, אלא של לוג ומחצה, ובמכון המקדש נעשו שמונה כלים, לצאת ידי כל הדעות.

השיעור הניתן בכלי

שמואל אומר עוד שכלי שרת מקדשים רק כשהם מלאים, וכך נאמר גם בברייתא. ר' יוחנן סייג זאת, שאם דעתו להוסיף – כל הנכנס ראשון ראשון מתקדש מיד, ורק אם אין דעתו להוסיף אינם מקדשים. לאחר מכן מביאה הגמ' ברייתא כלשון זו: "מלאין – אין 'מלאין' אלא שלימין. אמר ר' יוסי: אימתי? בזמן שאין דעתו להוסיף...". רש"י (כאן ובמקבילה במנחות ח,א) מפרש שהברייתא באה לפרש את המילה "שניהם מלאים סולת" (במדבר ז,יג), ולומר שאין הכוונה שהכלי יהיה מלא עד סופו, אלא שהשיעור הניתן בו יהיה שלם, כפי הדרוש לאותו קרבן, ופירש (ד"ה ואין מקדשין) שזוהי גם כוונת שמואל ב"מלאים". כך גם נקטו תוס' (עוב ד"ה ואי).

לעומתם, הראב"ד בפירושו לספרא הנ"ל כותב שדרשה זו היא המקור לדין שכלי שניקב אינו מקדש: "שניהם מלאים סולת – אין מלאים אלא שלמים, כלומר הכלים היו במלואן", זאת אומרת – הכלי עצמו היה מושלם, ללא קשר

7. שמואל מזכיר "שלמין" ו"מלאין" כשני דינים נפרדים, ואילו הברייתא אומרת ש"מלאים" שבפסוק הוא "שלמים". לפירוש רש"י שמואל מתכוון לשלמות הכלי ושלמות השיעור, והברייתא עוסקת בדין השני של שמואל, ובאה לסייג אותו, שאין צורך במלאים ממש. לפירוש הראב"ד הברייתא עוסקת בדין הראשון של שמואל.

8. וגם הלשון השניה בשם שמואל, שבה לא נאמר "בפנים", מודה בדין זה (קדשי דוד, על פי שאלת הגמ' "מאי בינייהו"). מה חידש שמואל בהשוואה למשנה? בציונים לתורה (ר"י ענגיל, כלל ב) ובחמדת דניאל מסבירים, שכוונתו שבחוץ אין קידוש

יש שפירשו אחרת: אין כוונת הגמ' לומר ששתי הלשונות בשם שמואל חלוקות ביניהן, אלא זו דיברה על מידות הלח, ולכן נקטה נוסח הכולל את הברירוצין, וזו דיברה על מידות היבש, ולכן נקטה נוסח המוציא את הברירוצין (מראה כהן וקרן אורה).

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג,כ) פסק כלשון שמואל: "אין מקדשין אלא מתוכן". לכאורה הדבר סותר למה שפסק (הל' כלי המקדש א,יט והל' מעשה הקרבנות ב,ט) שברירוצי הלח נתקדשו! יש מתרצים שכוונתו כאן למידות היבש דווקא (מראה כהן, וכפירושו לעיל לדברי שמואל), ובלחם משנה סובר שלרמב"ם היתה גרסה אחרת בגמ', לפיה המילה "מתוכן" לא שוללת את הברירוצין¹³.

במשנה למלך (הל' מעשה הקרבנות ב,ט) הולך בדרך אחרת, ומבחין בין שני סוגי ברירוצין: הסוג האחד הוא הגודש שמעל המידה, ודינו תלוי בפירוש דעת התורה בהגדרת השיעורים, האם נתכוונה ב"רביעית" לכלול גם את הגודש שמעליה. בזה נחלקו ר' מאיר ור' יהודה במנחות¹⁴,

שקע בתחתיתו של כלי שרת. לדעת רבנו חיים, הברייתא האומרת שכלי שרת מקדשים "בפנים" באה לשלול את כלי הקיבול שנוצר מהשקע, מפני שלא נעשה לשם קבלה.

רש"י (ד"ה ברירוצי) מציין שדין ברירוצי המידות שנוי במחלוקת במנחות "בפרק שתי מידות", ושתי המימרות בשם שמואל חלוקות בדין זה. בפרק המדובר במנחות נדון הנושא בשני מקומות: במשנה שם (צ,א) נאמר שברירוצי מידות הלח נתקדשו וברירוצי היבש לא נתקדשו, ויש שם מחלוקת משולשת בטעם הדבר: לדעת תנא קמא, כפי שמבארת הגמ', מידות הלח נמשחו בשמן המשחה על ידי משה רבנו בין מבפנים ובין מבחוץ, ולכן הנוזל הנשפך על גבן מבחוץ אף הוא קדוש, ואילו מידות היבש נמשחו רק מבפנים. לדעת ר' עקיבא, מידות היבש לא נמשחו כלל. ואילו לדעת ר' יוסי אלו ואלו נמשחו רק מבפנים, וברירוצי הלח נתקדשו מפני שדרכו של נוזל הנשפך מן הכלי להיות תחילה בתוכו ואחר כך לצאת ממנו¹⁰.

לפני כן באותו הפרק (פז,ב-פח,א) אומר ר' יוחנן שיש מחלוקת תנאים בעיקר דין ברירוצי המידות: לר' יהודה נתקדשו, ולר' מאיר לא¹¹. נראה שכוונת רש"י כאן למחלוקת ר' מאיר ור' יהודה, ולא למחלוקת בין ר' עקיבא לחבריו, שכן בה הכל מודים שלמעשה ברירוצי הלח קדושים (חק נתן ומראה כהן, ועיין קרן אורה)¹².

ברירוצי המידות. במידות היבש הכל מודים שהגודש לא התקדש.

ועל כך אומר שמואל שכלי השרת מקדשין רק מתוכן, ולא את מה שמעליהן, וכן פסק הרמב"ם כאן. סוג אחר הוא הגודש לאחר המדידה, בשעה שהוא נשפך על גב הכלי, ודינו תלוי בשאלה האם גב הכלי נמשח ומקדש. על כך

מכפלה של הרביעית, ואילו המונה מהגדולה לקטנה סובר שהקב"ה נתן למשה שיעור הין והורה שהמידות הקטנות יותר תהיינה חלקים ממידה זו. בדרך כלל, השופך מכלי קטן לגדול כולל גם את הברירוצין, ולא להיפך, ונמצא שעל פי השיטה הראשונה הברירוצין כלולים במידה ועל פי השיטה השנייה לא. אביי שם סובר שלא בזה נחלקו.

12. לפנינו ברש"י נדפסה הפניה לדף צ,א, אך כידוע ציון זה איננו מרש"י עצמו, שכתב את פירושו לפני המצאת הדפוס וחלוקת הש"ס לדפים קבועים, וראה להלן קיא,א ד"ה ברירוצי, שגם שם מציין רש"י למחלוקת בעניין זה, ושם צוין לדף פח,א. בליקוטי הלכות (בשם בנו ר' אברהם) כתב שכוונת רש"י למחלוקת בין תנא קמא ור"ע לבין ר' יוסי, שנחלקו האם הברירוצים קדושים מדאורייתא או מדרבנן (ראה לעיל הערה 10, בשם הקרן אורה והשפת אמת; אלא שבליקוטי הלכות כתב כך גם בדעת הרמב"ם, וצ"ע).

13. גרסה זו מופיעה בכמה כתי"י, עיין דק"ס אות ר.

14. ראה לעיל הערה 11.

10. הגמ' שם מקשה על ר' יוסי: מה בכך שהנוזל היה בתחילה בפנים? הרי דעת האדם היתה לקדש את הכמות הנצרכת לו ותו לא! ומשיבה, על פי הדעה שאין כלי שרת מקדשין אלא מדעת, שקדושה זו היא מדרבנן בלבד, "כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול". אחרונים שם מסבירים, שקושיה זו אינה אלא אליבא דר' יוסי, אבל לת"ק ור"ע, הסוברים שכלי הלח התקדשו מבחוץ, הקדושה חלה מדאורייתא, מכיוון שבדרך כלל יש ברירוצין, ודעת האדם גם עליהם (קרן אורה), או שלדעה זו אין הדבר תלוי בדעת האדם, שכן משיחת הכלי מגבו מוכיחה שהנמצא שם מתקדש אף על פי שאין דעת האדם עליו (שפת אמת).

הרמב"ם (הל' מעה"ק ב,ט) פסק כת"ק, אבל כתב גם כדברי הגמ' אליבא דר' יוסי, שהקידוש הוא רק כדי שלא יאמרו שמוציאין מכלי שרת לחול. לדעתו קושיית הגמ' מוסבת על כל הדעות (כסף משנה), ות"ק נזקק לטעם של משיחה מבחוץ כי אינו סובר שבמציאות הברירוצין היו בפנים ונעקרו (קרן אורה).

11. שני התנאים מונים את שבע מידות הלח: ר' יהודה מנאן מן הקטנה לגדולה ור"מ להיפך, ופירש ר' יוחנן שנחלקו בעניין הברירוצין, שהמונה מהקטנה לגדולה סובר שהקב"ה נתן למשה שיעור רביעית, והורה שהמידות הגדולות יותר תהיינה

נחלקו ר' עקיבא וחבריו במשנה במנחות (צ,א), ובזה פסק הרמב"ם שאכן התקדש.

קידוש להיפסל

בגמ' נאמר בשם רב או רב אסי, שגם בהעדר תנאים מסוימים לקידוש בכלי שרת – חלה על הדבר המתקדש "קדושת הגוף" לעניין זה שהוא עשוי להיפסל, על ידי מגע טבול יום ומחוסר כיפורים או בלינה, וכן לעניין זה שאי אפשר עוד לפדות את ההקדש (רש"י ד"ה ליפסל).

בגמ' נאמרו כמה לשונות באשר לשאלה מהו התנאי המדובר, שגם בהעדרו יש קידוש להיפסל: על פי לישנא קמא התנאי הוא יעודו של הכלי, שכלי הלח אינם מקדשים את היבש להיקרב, אבל מקדשים אותו להיפסל. בלשון אחרת נאמר הדבר לעניין אחר לגמרי, של מנחות ונסכים מאיסורי הנאה (ראה במערכה הבאה). על פי גרסה המובאת בשטמ"ק (אות ג) קיימת לישנא נוספת בגמ' (בין שתי הלישונות הנ"ל), לפיה הדבר נאמר לעניין הסיפא של המשנה על מקומו של הכלי, שכלי השרת מקדשין רק בקודש, אבל גם מחוצה לו מקדשין להיפסל¹⁵. נראה שיש מחלוקת בין לשונות אלו: על פי לישנא קמא, רק בכלי הלח נאמר שיכולים הם לקדש להיפסל, מפני שהם ראויים לקדש את הלח, אבל מחוץ לעזרה, שאינו ראוי לקידוש להיקרב כלל, אין בו קידוש להיפסל.

בגמ' במנחות (פז,ב) נאמר כיוצא בזה לעניין קידוש קומץ המונח על גבי השולחן כעין גודש של כלי, שהוא מתקדש להיפסל ולא להיקרב, וזאת עד גובה לחם הפנים. משמע שבדרך כלל הביצועין שעל גבי הכלי אינם מתקדשים אפילו להיפסל, ורק בשולחן הדין כך, מפני שהלחם מתקדש באופן זה. עוד נאמר בגמ' שם (ק,א) לגבי הדין שכלי שרת מקדשים רק בזמן הראוי להקרבה, שדבר הקרב ביום מתקדש גם בלילה לעניין שייפסל, ואף כאן קיימת אותה סברה, שמכיוון שהלילה ראוי לקידוש דברים הקרבים בו, כגון נסכים – מקדש גם דברים הקרבים ביום.

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ג,כ) פוסק: "כל כלי השרת אין מקדשין אלא במקדש, ואין מקדשין אלא מדעת, ואין מקדשין אלא מתוכן, ואין מקדשין אלא שלמים.... ואין מקדשין אלא מלאים. אבל המידות אין מקדשין חסרים אלא אם דעתו למלאותן, ואם אין דעתו למלאותן - מקדשין להיפסל אבל לא לקרב". הרמב"ם מביא את הדין של קידוש

להיפסל לגבי פרט זה של "מלאים", ולא על כלי הלח או מקום הקידוש, והדבר מעורר תמיהה, מה מקורו?

הר"י קורקוס והלחם משנה סבורים שהיתה לפני הרמב"ם גרסה שונה, בה חסרות המילים "אין כלי הלח" לפני מימרא זו, והיא מוסבת על הברייתא "אין מלאין אלא שלמין". הר"י קורקוס מוסיף, שדווקא במקרה זה, שמכל הבחינות הדבר המתקדש ראוי לכלי אלא שלא מלאהו, ראוי שיתקדש להיפסל. הרמב"ם פוסק דין זה גם לגבי איסורי הנאה, כלישנא בתרא (הל' איסורי מזבח ה,ט), משום שלדעתו אין מחלוקת בין שתי הלשונות בעניין זה (לחם משנה).

בזבח תודה הציע הסבר אחר: הרמב"ם גרס כמו לפנינו, וסובר ששתי הלשונות חלוקות זו על זו, ופסק כלישנא בתרא, ונמצא שכלי שהקודש אינו מיועד לו אינו מקדשו אפילו להיפסל. המקור לדין שיעור חסר איננו מן הסוגיה כאן, אלא מקל וחומר מקרבנות פסולים לגמרי, שמתקדשים (ראה במערכה ריב, ובמובא שם בשם ברכת הזבח)¹⁶.

החזון איש (מנחות סי' לא,א) מחדש בדעת הרמב"ם, ש"מקדשים להיפסל" אין פירושו כדעת רש"י, שהקרבת מתקדש לעניין שיוכל להיפסל בטבול יום וכדומה, אלא הכוונה שהקרבת נפסל כתוצאה מקידוש זה (בדומה ללשון הגמ' במנחות ז,א לגבי קידוש הקומץ על ידי זר). טעמו של דבר, שכאשר אדם מביא קרבן בשיעור חסר ואין דעתו למלאותו – הקרבן נפסל, כדין המביא מנחה שונה מזו שנדר להביא (מנחות קב,ב).

סיכום

כלי שרת מקדשים את הניתן בהם רק אם יתקיימו כמה תנאים:

א. הכלי מיועד לסוג זה של קרבן. כלי מידה ללח מקדשים רק את הלח, וכלי מידה ליבש רק את היבש. מזרק מקדש גם את היבש, למרות יעודו ללח, וכך גם שאר כלי השרת (רש"י, ואפשר שהרמב"ם חולק).

ב. הכלי שלם. אם ניקב, אינו מקדש אלא אם כן הוא ראוי עדיין לאותה מלאכה. יש אומרים שהכוונה לשימוש זהה באותו שיעור (המיוחס לר"ש), ויש אומרים שהוא הדין למלאכה דומה במידה קטנה יותר (רבנו הלל). נחלקו המפרשים האם כלי שניקב ואסור לתקנו עדיין מקדש.

ג. לדעת רש"י הדבר המתקדש צריך להיות במלוא שיעורו, או שעל כל פנים כוונתו להוסיף עליו, ואין צורך

16. יש להעיר, שהפסולים שמתקדשים בכלי שרת הם דווקא אלו שפסולם בקודש, ושיעור חסר לכאורה הוא כעין בעל מום שאין פסולו בקודש. בחידושי הגר"ז ביאר אחרת: לדעת הרמב"ם חסרון השיעור בכלי המדידה איננו בחפצא של הדבר המתקדש, שאינו ראוי לקרבן (שבזה לא שייך שיתקדש אפילו לעניין להיפסל, פרט לאיסורי אכילה והנאה הפסולים מחמת "ממשקה ישראל"), אלא זהו חסרון מצד הכלי, שכלי המידה מקדשים באמצעות מדידה, וכשהשיעור חסר אין זו מדידה, ונחשב כאינו ראוי לכלי זה. לפיכך דינו דומה לכלי לח המקדש את היבש להיפסל (וקשה, מדוע השמיט הרמב"ם דין זה לגבי כלי הלח).

15. כך גרס גם הפירוש לספרא המיוחס לר"ש (צו פרשתא א,יב). הראב"ד בפירושו שם לא גרס כך, אבל הוכיח שכך הדין מהמשנה בסוכה על הבאת המים מהשילוח מערב שבת בחבית של זהב שאינה מקודשת "ומניחה בלשכה": לדעתו הלשכה היתה במקום חול, ואם כן יש לשאול: מדוע נזקקו דווקא לחבית שאינה מקודשת? ותשובתו, שחבית מקודשת לפסול אפילו בחוץ בלינה וביוצא (נראה שכוונתו לפסול יוצא אחרי שיכנס לעזרה, ואם לא כן לא יובן כיצד מילאו מן השילוח בדרך כלל בכלי שרת; ואגב יש לשמוע שדעתו כרש"י לעיל הערה 1). ולדעת התוס' בסוכה הנ"ל הערה 8 צריך לומר שהלשכה היתה במקום מקודש, והעדיפו שהחבית תהיה של חול ובפנים מאשר מקודשת ובחוי.

שלא נתקדש, לבין שעה שנשפך על גב הכלי, ואז נתקדש (משנה למלך).

גם בהעדר אחד התנאים הללו, יש שהכלי מקדש לעניין שהדבר הניתן בו נפסל: יש שאמרו זאת על כלי הלח המקדשים את היבש (לישנא קמא בגמ', ונחלקו אחרונים אם לשון זו נקוטה להלכה), או על כלי מחוץ לעזרה (לשון אחרת בגמ', לחלק מהגרסאות, וכן שיטת הראב"ד להלכה, ותוס' חולקים), או על דבר שאין בו כשיעור וניתן בכלי המידה (רמב"ם).

הפסול האמור הוא כשיגע בו טבול יום, או יפסל בלינה (רש"י), ויש אומרים שעצם הנתניה של קרבן חסר בכלי שרת פוסלת אותו (חזון איש בדעת הרמב"ם).

מערכה רטו. הבאת קרבנות מדברים האסורים באכילה ובהנאה (פח,א)

איסורים לכל ישראל. נראה שטעמם של תוס', שמכיוון שהאיסור לזרים נובע מקדושה יתירה – אין בכך גריעותא (שו"ת בית שערים או"ח סי' רמח). לפיכך פירשו ש'מדומע' האמור כאן אין פירושו כמובנו הרגיל של מושג זה, אלא מדובר בתערובת איסור הנאה, כגון ערלה וכלאי הכרם, ופירוש הברייתא כך: אין מביאין מתערובת איסור, ואין צריך לומר מהאיסור עצמו². יש מהאחרונים המחלקים בדעת תוס', שגם לדעתם זר המביא קרבן מתרומה הרי הוא פסול משום "ממשקה ישראל", שהרי הדבר אסור לו, ולא הכשירו אלא בכהן המביא קרבן כזה³.

בירושלמי בערלה (פ"ב ה"א) משמע כדעת רש"י, וז"ל: "פרוסה של לחם הפנים שנתערבה במאה פרוסות של חולין, וכן חתיכה של חטאת שנתערבה במאה חתיכות של חולין – לא יעלו. רבי יודה אומר: יעלו. מה טעמא דרבי יודה? ושה אחד מן הצאן מן המתים ממשקה ישראל, מדבר שהוא מותר לישראל". פירוש: הפסוק מתיר להביא קרבן מתערובת שהותרה לכל ישראל, אף לזרים, ומכאן שקדשי קדשים בטלים. מבואר מכאן ש"ממשקה ישראל" הוא המותר לכל ישראל.

התוספתא: "דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין"

בתוספתא (במנחות ח,יד ובמקבילות) נאמר: "חובתו אינו מביא אלא מן החולין... נסכים בכל מקום לא יביא אלא מן החולין. מכאן אמרו: אין מביאין מנחות ונסכים מנחת בהמה ולחמה של תודה מן הטבל ומן (התבואה) [התרומה]. תוספתא בשקלים א,ז ומעילה א,יד, מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו, מן המדומע,

שהכלי עצמו יהיה מלא. ברמב"ם משתמע שדין זה נאמר רק בכלי המידה, ובהם נדרש מלוא השיעור (ואפשר שגם מילוי הכלי), ואילו שאר הכלים מקדשים בכל שיעור שהוא.

ד. כלי השרת מקדשים רק בהיותם בעזרה. היו מחוץ לעזרה בשעת הנחת הדבר בהם, ואחר כך הוכנסו – קידשו (ליקוטי הלכות).

ה. הגודש שעל גבי מידות היבש – הכל מודים שלא התקדש. הגודש שעל גבי מידות הלח – נחלקו בו תנאים, האם מתקדש, והאם קידוש זה הוא מדאורייתא. הרמב"ם פסק שהקידוש מדרבנן, ויש מהאחרונים שפקפקו בדבר (קרבן אורה ושפת אמת). יש שחילקו בין הגודש בעודנו מעל לכלי,

נאמר בספר יחזקאל (מה,טו): "ושה אחת מן הצאן מן המתים ממשקה ישראל למנחה ולעולה ולשלמים לכפר עליהם". פסוק זה התפרש בדברי חז"ל: "ממשקה ישראל – מן המותר לישראל" (פסחים מח ע"א), והוא מובא בגמ' בכמה מקומות כמקור לדין שאין להביא קרבנות מדברים האסורים באכילה, כגון טבל (פסחים שם), חדש (מנחות ה ע"ב), טרפה (שם ו ע"א) וגיד הנשה (חולין צ ע"ב).

בברייתא המובאת בסוגיה כאן נאמר: "אין מביאין מנחות ונסכים ומנחת בהמה וביכורים¹ מן המדומע, ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם". באשר לערלה וכלאי הכרם, באשר הדבר שפסולם נובע מדין "ממשקה ישראל". באשר ל"מדומע", שפירושו בדרך כלל: תרומה המעורבת בחולין (עיי' תרומות פ"ה מ"ו), נחלקו המפרשים בביאורו. הדיון נוגע להבאת קרבנות מתרומות ומעשרות, האם הדבר אסור ומאיזה טעם, ומה דין הקרבן בדיעבד.

מחלוקת רש"י ותוספות על "ממשקה ישראל"

רש"י מפרש בעניין איסור הבאת המנחות ממדומע: "ואף על פי שמותר לכהנים, דבעינן מותר לכל ישראל, שנאמר 'ממשקה ישראל'". לדעתו מתחדש כאן, שגם תרומה או תערובתה, המותרת לכהנים ואסורה לזרים, אינה ראויה להביא ממנה קרבן.

תוס' (ד"ה מן המדומע) מקשים על רש"י מסברה, שדבר המותר לאכילת כהנים ראוי להחשיבו כ"ממשקה ישראל" (ובדוגמאות הנ"ל לאזכורו של פסוק זה בגמ' מדובר רק על

1. אזכור כאן מוקשה, שכן הביכורים מופרשים בעוד הפרי מחובר לעץ, ואם כן אי אפשר להביאם מן המדומע (זבח תודה). ועיי' בטורי אבן במגילה כ,ב ובשפת אמת מנחות סח,ב על דין "ממשקה ישראל" בביכורים.

2. מצאנו 'מדמע' במובן זה בערלה פ"ב מ"ד, להבנת בעל מלאכת שלמה שם. בטורי

אבן בחגיגה כד,ב כתב שפירוש תוס' דחוק, ועיי' מצפה איתן כאן.

3. קרבן אורה (וכי"ב בחס"ד בשקלים א,ז), וישב בכך לשיטתם את התוספתא להלן האוסרת הבאת קרבן מתרומה. אולם על פי ההסבר האמור לשיטת תוס', וכן מכך שלא העמידו את הברייתא באופן זה, משתמע שלא חילקו בכך.